శ్రీః

మృత్యుంజయశతకము

గ్రంథకర్త - **మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందరరామశాస్త్రి**

పీఠిక - **ఏరో వెన్నెల చీకటుల్ గలసినట్లు**

ఉన్నం జ్యోతివాసు

ప్రకాశకులు

శ్రీ విశ్వజననీ పరిషత్

జిల్లెలమూడి - 522113

శ్రీః

మృత్యుంజయశతకము

గ్రంథకర్త - **మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందరరామశాస్త్రి**

పీఠిక - **ఏరో వెన్నెల చీకటుల్ గలసినట్లు**
ఉన్నం జ్యోతివాసు

ప్రథమ ముద్రణ : 1946
ద్వితీయ ముద్రణ : 15-08-2016 (శ్రీ అరవింద జయంతి)
ప్రతులు : 500
పేజీలు : 32
వెల రూ. : 30-00

RAVI MOHAN RAO, M.Sc., M.A.,
Dandy House,
Flat No : 404, Janjanam Complex,
Opp. I Town Police Station,
CHIRALA-523 155, Prakasam Dist.
Cell : 9440115411

ప్రతులకు : శ్రీ విశ్వజననీ పరిషత్
జిల్లెలమూడి - 522113
బాపట్ల మండలం, గుంటూరు జిల్లా, ఆంధ్రప్రదేశ్.

D.T.P. by :-
L.Durga Prasad,
Sanjay Graphics,
CHIRALA.
Cell : 9966156263

Printed at -
Karshak Art Printers,
HYDERABAD

ఏరో వెన్నెల చీకటుల్ గలసినట్లు

ఉన్నం జ్యోతివాసు
వేములపాడు

మాట్లాడే విధానం రకరకాలుగా ఉంటుంది. కొందఱు చాలా అందంగా చమత్కారంగా మాట్లాడతారు. కొందరి మాటలలో హాస్యం తొణికిసలాడుతూ ఉంటుంది. కొందరి హాస్యం చాటున ఎత్తిపొడుపులూ ఉంటాయి. కొందరి మాటలకు అర్థం తర్వాత ఎప్పుడో కాని స్ఫురించదు. కొందరి మాటలలో చాలా అర్థాలు స్ఫురిస్తాయి. ఇలా మాట్లాడడం ఒక ప్రతిభగా గుర్తించిన భర్తృహరి ఇలా అన్నాడు.

ప్రతిభాయాశ్చ శబ్దమేవ మూలమిత్యాః ।
భావనానుగతా ఏతదాగమాదేవ జాయతే ॥ – వాక్యపదీయము 1–153

భావనానుగతముగా వచ్చిన శబ్దమే (మాటయే) ప్రతిభకు మూలమని భర్తృహరి ప్రవచించాడు. ఈ ప్రతిభ పండితులలోనే కాదు పామరులలోను కన్పిస్తుంది. కొందరి మాటలు పొగడినట్లుంటాయి. కాని లోపల నింద ఉంటుంది. ఒక మోసగాడైన మిత్రుని గురించి ఒక జానపదుడు – 'అబ్బో! వాడు అసాధ్యుడు, మబ్బుల్లో నీళ్లు తెస్తాడు' – అని ప్రశంసిస్తాడు. మబ్బులు ఆకాశంలో ఉంటాయి. అవి చల్లబడితేనే వర్షం కురుస్తుంది. ఇదేదీ లేకుండానే వాడు ఆకాశంలో ఉన్న మబ్బుల్లోంచి నీళ్ళు తెస్తాడంటే వాడో పెద్ద మాయగాడని అర్థము. పైకి ప్రశంసలా కన్పించే నింద ఇది. దీనినే వ్యాజస్తుతి అలంకారమని ఆలంకారికులు అంటారు.

"వ్యాజస్తుతిర్ముఖే నిందాస్తుతిర్వా రూడిరన్యథా" – స్తుతి ద్వారా నింద కాని, నింద ద్వారా స్తుతి కాని స్ఫురిస్తే వ్యాజస్తుతి అలంకారమవుతుందని కావ్య ప్రకాశము నిర్వచించింది. అన్ని అలంకారాలకు పుట్టిల్లు ఉపమాలంకారము. భాష పుట్టినప్పుడు పుట్టిన అలంకారమిది. ఇది అత్యంత పురాతనమైన అలంకారము. వ్యాజస్తుతి కూడా దీని నుండే పుట్టింది. క్రీస్తుపూర్వము నాటి భరతుని నాట్యశాస్త్రము – ఉపమ, దీపకము, రూపకము, యమకము – అన్న 4 అలంకారాలనే ప్రతిపాదించింది. క్రీ.శ. 2వ శతాబ్దప్రాంతంలో పుట్టిన విష్ణుధర్మోత్తరపురాణము తొలిసారిగా వ్యాజస్తుతిని అలంకారంగా గుర్తించింది. తర్వాత వచ్చిన ఆలంకారికులు దండి (క్రీ.శ. 600–680 ప్రాంతాలు), భట్టి (క్రీ.శ.590–650 ప్రాంతాలు), భామహుడు (క్రీ.శ.705–762 ప్రాంతాలు) మొదలైనవారు వ్యాజస్తుతిని అర్థశ్లేషమూలకవ్యాజస్తుతి అనీ, శ్లేషమూలక వ్యాజస్తుతి అని రకరకాలుగా వర్గీకరించారు. భోజుడు దీనిన లేశసహోక్తిగా సరస్వతీ కంఠాభరణంలో పేర్కొన్నాడు.

ఆప్టే నిఘంటువు వ్యాజస్తుతిని ఇలా నిర్వచించింది. “Figure of speech resembling the English Irony where in censure is implied by apparent praise, or praise by apparent censure”

తెలుగు ఆలంకారికులు ఇలా నిర్వచించారు.

క. వ్యాజస్తుతి యనఁగఁబరి, భ్రాజితమగు నిందవోలె బ్రణుతింపంగాఁ
దేజం బెసఁగెడు కథనము, రాజిల్లెడు మధుర వచన రచనల చేతన్
– కావ్యాలంకార చూడామణి 5–89

సంస్కృతాంధ్ర శతకాలలో వ్యాజస్తుతికి సంబంధించిన రచనలు చాలా తక్కువ. మిగతా అలంకారాలకు లేని ప్రత్యేకత వ్యాజస్తుతికి ఉంది. శాస్త్రజ్ఞత, ధర్మజ్ఞత, కావ్యజ్ఞత, తత్త్వజ్ఞత ఉంటే చాలు. అలంకారాలను పండించవచ్చు. కానీ, వ్యాజస్తుతి పండాలంటే వీటితో పాటు లోకవ్యవహారము కూడా బాగా తెలిసి ఉండాలి. కవికి లౌక్యమూ ఉండాలి. ఆంధ్ర సాహిత్యములో లోకవ్యవహారము బాగా తెలిసిన కవులలో – తిక్కన, నాచనసోమన, పింగళిసూరన, చరిగొండ ధర్మన, శ్రీనాథుడు మొదలైనవారు ప్రసిద్ధులు. అందుకే వారి రచనలలో రాయబారాలు అద్భుతంగా రాణించాయి. ‘వాణి నారాణి’ – అని సగర్వంగా ప్రకటించుకొన్న పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుడికి లోకజ్ఞానం అంతగా లేదని ప్రముఖ విమర్శకులు టేకుమళ్ల అచ్యుతరావుగారు అభిప్రాయ పడ్డారు. ఇక మిగిలిన కవుల గుఱించి చెప్పవలసినది ఏముంది.

సంస్కృతంలో వాంఛేశ్వర కవి మహిష శతకము – ప్రభులక్షణాలు మహిషములో చూపిస్తూ వ్యాజస్తుతి శ్లేషానుప్రాణితమై చమత్కారంగా భాసించింది. కుమార సంభవములో కాళిదాసు కూడా కపటబ్రహ్మచారి సంభాషణను (5–72) వ్యాజస్తుతిలో రమణీయంగా నిర్వహించాడు. శివుడు వపుర్విరూపాక్షుడనీ, అలక్ష్య జన్ముడనీ, దిగంబరత్వమే అతని సంపద అనీ, వరులకు ఏ లక్షణాలు ఉండాలో అవేవీ ఆయనలో లేవనీ బ్రహ్మచారి నిందిస్తాడు. ఇది పైకి నిందయే కాని ఇందులో స్వామిస్తుతి కన్పిస్తుంది. పరమజ్ఞానానికి చిహ్నమైన మూడవ కన్నువల్ల స్వామి విరూపాక్షుడైనాడు. అందరి జన్మవంటి జన్మ కాదాయనది. ఆయన జన్మ అగోచరమైనది. ఇది ఈశ్వర లక్షణం. అందువల్ల ఆయన అలక్ష్యజన్ముడైనాడు. దిక్కులే అంబరముగా కలిగిన వైభవము ఆయనది. అందువల్ల దిగంబరుడు. ఈవిధంగా వరులలో ఉండవలసిన మేలిమి గుణాలన్నీ ఆయనలో దండిగా ఉన్నాయనే స్తుతి భంగ్యంతరంగా ఈ నిందలో కనిపిస్తుంది. పండితారాయల భామినీవిలాసంలోను, సుభాషితరత్నభాండాగారములో లక్ష్మి స్వభావము గఱించి గల శ్లోకాలలోను కొన్ని వ్యాజస్తుతులు కన్పిస్తాయి.

భాగవతములో పోతన – శ్రీకృష్ణ నిందను వ్యాజస్తుతిలోనే నిర్వహించాడు.

రుక్మిణీ కల్యాణములోని – 'మాసరివాడవా మా పాపగొనిపోవ' – వంటి పద్యాలు వ్యాజస్తుతిలో గట్టెక్కినవే. పల్నాటి సీమలో మంచినీళ్లు దొరకక శ్రీనాథుడు చెప్పిన – సిరిగలవానికి చెల్లును తరుణులు పదియాఱువేలు తగపెండ్లాడన్" – అన్న పద్యమూ, అట్లే ఒంటికన్నురాజు తిరుమల రాయలను స్తుతిస్తూ తెనాలి రామకృష్ణుడు చెప్పిన – అన్నాతి గూడ హరుడగు, అన్నాతిని గూడకున్న నసురగురుండౌ, అన్నా! తిరుమల రాయా! కన్నొక్కటి దక్కిగాని కౌరవ పతివే' – అన్న పద్యము వ్యాజస్తుతికి మంచి ఉదాహరణలు.

తెలుగులో చాటువులలోను, శతకాలలోను వ్యాజస్తుతి ఎక్కువగా కన్పిస్తుంది. కొన్ని శతకాలు కేవలము వ్యాజస్తుతిలోనే నడిచాయి. అవి – 1. ఆంధ్రనాయక శతకము (కాసుల పురుషోత్తమకవి) 2. శత్రుసంహారము (కవిపేరు తెలియదు), 3. సింహాద్రి నారసింహశతకము (గోగులపాటి కూర్మనాథము), 4. భద్రగిరి శతకము (భల్లా పేరయ్య), 5. బాలసుబ్రహ్మణ్యశతకము (బృహత్తటాకము నాగశాస్త్రి), 6. విశ్వనాథ శతకము (అమలాపురం సంన్యాసిరాజు), 7. శ్రీ విల్లూరు పార్వతీశ శతకము (వేములపాటి భాస్కర సుబ్బకవి) మొదలైనవి. కూచిమంచి తిమ్మకవి భర్గశతకములోను, జగ్గకవి భక్తమందార శతకములోను కొన్ని వ్యాజస్తుతులు కన్పిస్తాయి. ఇలా ఎంత వ్రాసినా తరగని ఇసుకపాతర వంటిది ఈ అలంకారము. ఆధునికులలో విన్నకోట వేంకటరత్నశర్మ వంటివారు కొన్ని వ్యాజస్తుతులు వ్రాసినా, మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందరరామశాస్త్రి గారు అందులో పోయిన పోకడలు ఆంధ్ర సరస్వతికి అద్దాల మేడలు. ఆయన వ్రాసిన ప్రస్తుత గ్రంథము మృత్యుంజయ శతకములోని వ్యాజస్తుతులు ఆంధ్రదేశమంతటా మారుమ్రోగు తున్నాయి.

మృత్యుంజయ శతకము 108 పద్యాలు ఉన్న శంకర స్తుతి. ఇందులో చాలా వరకు వ్యాజస్తుతి ఉంది. కవి తన కష్టాలు స్వామికి నివేదించడంతో పాటు ప్రజల కష్టాలను కూడా ఏకరువుపెట్టి కైలాసంలో ఇలాంటివి లేవు కదా అని పైకి నిందిస్తూ అంతర్లీనంగా స్తుతించడం ఇందలి ప్రధానాంశము. ఇది శతకమైనా కావ్యత్వాన్ని సాధించిన రచన. ఈ కవి వ్యాజస్తుతిలో ఈశ్వరుని స్తుతించిన జగత్ప్రసిద్ధమైన ఈ పద్యాన్ని చూడండి.

మ. మెడ నాగయ్యకు నొక్కటే బుసబుసల్, మేనన్ సగంబైన యా
బిడతో నీకిఁక నెప్పుడున్ గుసగుసల్, వీక్షించి మీ చందమె
క్కడ లేనంతగ నెత్తిపై రుసరుసల్ గంగమ్మకున్, నీ చెవిన్
బడటేలాగునొ మా మొఱల్ తెలియదప్పా! మాకు మృత్యుంజయా! (5ప)

స్వామీ! నీ మెడలో నాగుపాము ఎప్పుడూ బుసలు కొడుతూనే ఉంటుంది. నీ

దేహంలో సగభాగమైన పార్వతీదేవితో ఎప్పుడూ గుసగుసలాడుతూ ఉంటావు. మీ ఇద్దరి గుసగుసలు విని పట్టరాని కోపముతో నెత్తిమీద ఉన్న గంగమ్మ ఎప్పుడూ రుసరుసలాడుతూ ఉంటుంది. ఈ బుసబుసలు, గుసగుసలు, రుసరుసల మధ్య నా నసనసలు (మొఱలు) నీ చెవిలో ఎలా వెయ్యాలో తెలియడములేదప్పా – అని ఇందలి నింద.

శివునాజ్ఞ లేనిదే చీమైనా కుట్టదు. ఇన్ని బుసబుసలు, గుసగుసలు, రుసరుసల మధ్య అనేక వ్యగ్రతలతో ఉన్నప్పటికీ, స్వామీ! మిమ్మల్ని విస్మరించకుండా బాధ్యతగా ఆలించి పాలిస్తున్నావు. భక్తపాలన కళాశీలుడవైన నీకు నా నమస్సు – అని ఇందలి స్తుతి.

మనిషి భుక్తికోసం తప్పులు చేస్తూ, వాటిని సమర్థించుకోవడానికి దేవుడిని కూడా తృణీకరించే మానవ నైజాన్ని ఎత్తి చూపే ఈ పద్యాన్ని పరికించండి.

శా. ఏదో నీకొక దేవిగాని యింక నేవేవో సవాలక్ష లా
వాదేవీలయిపోయె మాకు, జరుగుంబాటెట్టు, లే కొండనో
లేదా యే గుహలోనొ పట్టకొక జోలే దాగియుండంగ, మే
మే దేవుళ్లమొ, విశ్వమూర్తులమొ నీవే తెల్పు మృత్యుంజయా! (23ప)

ఒక దేవి (భార్య) తోనే ఉంటూ, ఒకరి జోలే పట్టక, ఏ కొండలోనో గుహలోనో నువ్వు కనబడకుండా ఉంటున్నావు. నువ్వు ఎక్కడో ఉంటూ మమ్మల్ని పట్టించుకోక పోవడం వలన, అక్కడా ఇక్కడా అన్న తేడా లేకుండా అన్నిచోట్లా తిరుగుతూ ఏదో ఒక విధముగా జీవనోపాధి చూసుకొంటూ సంచరించే మేమే దేవుళ్లము, విశ్వమూర్తులము కాని నీవెలా అవుతావో చెప్పు – అని నింద.

స్వామి అంతటివాడే ఒక దేవితో ఏ కొండలోనో, గుహలోనో ఉంటున్నాడు. సవాలక్ష లావాదేవీలతో జరుగుబాటు కోసం తప్పులు చేస్తూ, ఆ తప్పులు సమర్థించు కోవడం కోసము దేవుడిని కూడా తృణీకరిస్తూ మేము అహంకరిస్తున్నాము. ఎవరికీ కనబడకుండా సర్వాంతర్యామివై అన్నిచోట్ల సంచరిస్తూ మమ్మల్ని కాపాడే నీవే దేవుడివి విశ్వమూర్తివి కాని మేము కాదని ఇందలి స్తుతి.

ఉమ్మడి కుటుంబంలో తండ్రి కుటుంబ బాధ్యత వహిస్తూ ఉంటాడు. కొడుకులు సంపాదించి ఆయనకు ఇస్తుంటారు. ఇక్కడ కవిగారి ఉమ్మడి కుటుంబంలో శివుడు తండ్రి, కవిగారు కొడుకు. వీళ్ల ఇంట్లో గుద్దులాటను చూడండి.

శా. పద్దుల్ వ్రాసి గడించుకొన్న దెదియో పద్యమ్ము లచ్చందునన్
గ్రుద్దింపంగను దెచ్చిపెట్టి యిదిగో! కూర్చుంటి, నాయొద్ద నీ

యొద్దం గూడను సర్వమంగళము, నాకో నీకొ యీమీద నిల్
దిద్దన్ బాధ్యత వచ్చి తేల్చుకొనరాదే తండ్రి! మృత్యుంజయా! (37ప)

ఆ లెక్కలు ఈ లెక్కలు వ్రాసి సంపాదించిన డబ్బును కావ్యాన్ని అచ్చువేయించుకోవడానికి తెచ్చిపెట్టుకొని ఇదిగో ఇలా కూర్చున్నాను. నావద్ద, నీవద్ద కూడ సర్వమంగళమే (దరిద్రము) ఉంది. నువ్వు నా తండ్రివి కనుక ఇల్లు చక్కదిద్దాల్సిన బాధ్యత నీకూ ఉంది. రా! ఎవరము ఇంటిని చక్కదిద్దాలో తేల్చుకొందాము – అని కవి స్వామిని చొక్కా పట్టుకొని నిలేస్తున్నాడు.

పద్దులు వ్రాసి సంపాదించిన డబ్బు, నిన్ను స్తుతిస్తూ వ్రాసిన కావ్యాన్ని అచ్చు వేయించడానికి ఖర్చు పెడుతున్నాను స్వామీ! దాంతో అంతా సర్వమంగళము అవుతుంది. ఇక ఇల్లు ఎలా గడుస్తుంది. నీ వద్ద సర్వమంగళ (జగన్మాతయైన పార్వతీదేవి) ఉంది. నా తండ్రివి కనుక ఈ ఇంటిని నీవు కాకపోతే ఇంకెవరు చక్కదిద్దుతారు స్వామీ – అని ఇందలి అభ్యర్థన.

తండ్రికి తన బిడ్డలందఱి మీద సమానమైన ప్రేమ ఉంటుంది. తక్కువ స్థితిలో ఉన్న బిడ్డ పట్ల కాస్త ప్రేమ ఎక్కువగానే ఉంటుంది. కానీ నీవేమిటి తండ్రి! దీన స్థితిలో ఉన్న నా పట్ల ఇంత అనాదరం చూపిస్తున్నావని కవి స్వామిని గట్టిగా అడుగుతున్న ఈ పద్యం చూడండి.

మ. ఒక లంబోదరుడైన పుత్రుకుడు మున్నున్నట్టిదే నీకు జా
లక కాఁబోలును సృష్టి జేసితివి యీ లంబోదరుం గూడ దీ
గకుఁ గాయల్ బరువౌన కాని, కుడుముల్ గల్పించి యవ్వాని కే
లొకొ యివ్వానికి నొక్కమైని యిడుముల్ మొల్పింతు మృత్యుంజయా! (19ప)

ఇంతకు ముందే బానవంటి పెద్ద పొట్ట ఉన్న ఒక లంబోదరుడు (వినాయకుడు) నీకు కొడుకుగా ఉన్నాడు. ఆయనొక్కడే నీకు సరిపోయినట్టులేదు. బుచ్చి సుందరరామ శాస్త్రి అనే ఈ లంబోదరుడిని కూడా సృష్టించావు. మా ఇద్దరివి పెద్దపొట్టలే. నీవే పోషించాలి మరి. తీగెకు కాయలు బరువు కాదు కదా. ఆ లంబోదరునికి కుడుములు ఇచ్చావు. మరి ఈ లంబోదరునికి ఇడుములు (కష్టాలు, దరిద్రాలు) ఇచ్చావు. ఎందుకు స్వామీ – అని నింద.

స్వామికి అనుగ్రహం కలిగినప్పుడు కష్టాలు కలిగించి కర్మక్షయం చేస్తాడు. కర్మక్షయమయ్యాకే మోక్షం లభిస్తుంది. నిప్పులలోనే బంగారం నిగ్గుతేలుతుంది. ఆ ఇడుములు (కష్టాలు) అనుభవంచిన తర్వాతనే కుడుములు (శుభాలు) లభిస్తాయని అర్థము. భాగవతములో వామనమూర్తి ఘట్టములో విష్ణుమూర్తి బ్రహ్మతో ఇలా చెప్పాడు.

బ్రహ్మన్ యమనుగృహ్ణామి తద్విశో విధునోమ్యహమ్ ।
యన్మదః పురుషః స్తబ్ధో లోకం మాం చావమన్యతే॥ (అష్టమ 22-24)

'బ్రహ్మదేవా! నేను మనస్సులో ఎవరిని అనుగ్రహించాలని అనుకొంటానో వాని సంపదలనన్నిటిని హరించి, కష్టాలు కలిగిస్తాను. లేకుంటే మనిషి ధనగర్వంతో కళ్లు నెత్తికెక్కి నన్ను, లోకాలను తృణీకరిస్తాడు' - అని చెప్పాడు.

ఈ విషయాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని - కవి ఇప్పుడు ఇడుములు కల్గించి, తర్వాత నన్ను అనుగ్రహించ దలచిన స్వామికి నా నమస్సు - అని స్తుతిస్తున్నాడు.

ఈశ్వరతత్త్వములో అర్ధనారీశ్వరము చాలా ఉత్కృష్టమైనది. కవి దానినీ పదిలిపెట్టలేదు. ఎలా ఎత్తిపొడుస్తున్నాడో చూడండి.

మ. ఉమ నీకిచ్చి వివాహమున్ సలిపినారో చెప్పు మా మేనకా
హిమవత్పర్వత రాజు, లేనటననో నీవామె జేపట్టి యా
యమచేతన్ సవతాలు గంగమను మోయం జేయుచున్నావు పా
పము! దేహార్ధమొసంగి నట్లొసఁగి సేబాసయ్య! మృత్యుంజయా! (55ప)

మా మేనకా హిమవంతులు తమ కూతురు ఉమాదేవిని నీకిచ్చి పెండ్లి చేశారా? నిజం చెప్పు. ఏవో నాటకాలాడి ఆమెను పెండ్లి చేసికొన్నావు. ఆమెకు నీ దేహంలో సగభాగం ఇచ్చావు. అంతటితో ఊరుకొన్నావా? ఆయమ్మ చేతనే నెత్తిమీద సవతి గంగమ్మను మోపిస్తున్నావు. శభాష్ స్వామీ! - అని ఇందలి నింద. నిజానికి సంస్కృత కవులకు కూడా ఇంత గొప్ప ఊహ రాలేదు. ఏ నటనో - అన్న వాదంలో చాలా వ్యవహారముంది. ఉమను పెండ్లి చేసికోవడానికి ఎన్ని నాటకాలాడావు. సప్తఋషులను ఆమె తండ్రి హిమవంతుని వద్దకు పంపావు. నీ కూతురు పార్వతిని శివునికిచ్చి పెండ్లి చేస్తే జగన్మాత అవుతుందని, శివునికి రాణి అయితే దేవతలు ఆమె పాదాలకు కూడా నమస్కరిస్తారని, శివునికి నీవు మామవైతే ఎవరికీ నమస్కరించని ఆయన నీకు నమస్కరిస్తాడని - అమ్మో అమ్మో ఎన్ని మాటలు చెప్పించావు. చివరకు ఆమెను పెండ్లి చేసికొని ఆయమ్మ చేతనే సవతిని మోపిస్తున్నావే - అని ఎత్తిపొడుపు.

ఇందులో కవి అర్ధనారీశ్వరతత్త్వాన్ని ప్రౌఢంగా గుర్తు చేస్తున్నాడు. శక్తి లేనిచో శివుడు లేడు. శివుడు లేనిదే శక్తిలేదు. ఇదే అర్ధనారీశ్వరతత్త్వము. దీనినే శంకర భగవత్పాదులు సౌందర్యలహరిలో అద్భుతంగా ప్రతిపాదించారు.

శ్లో॥ శివశ్శక్త్యా యుక్తో యది భవతి శక్తః ప్రభవితుం
న చేదేవం దేవో న ఖలు కుశలః స్పందితుమపి ।
అతస్త్వామారాధ్యాం హరిహరవిరించాదిభిరపి
ప్రణతుం స్తోతుం వా కథమకృతపుణ్యః ప్రభవతి ॥ (సౌందర్య. 1శ్లో)

తల్లీ! పరమశివుడు ప్రపంచ నిర్మాణ శక్తితో కూడినప్పుడే ప్రపంచమును సృష్టించగలడు. లేనిచో కదలను కూడా కదలలేడు. హరిహరబ్రహ్మాదులే ఆరాధించే నిన్ను పూర్వజన్మలో ఏ కొంచెమైనా పుణ్యం చేయనివాడు ధ్యానించలేడని శంకరపాదులు అమ్మవారిని స్తుతించారు.

అద్భుతమైన ఈ అర్ధనారీశ్వరతత్త్వాన్ని మన బుచ్చన్న కవి ఇక్కడ చూపించాడు. భగీరథుడు కోరినప్పుడు లోకకల్యాణము కొఱకు స్వామి గంగను తలపై ధరించవలసి వచ్చింది. అందులో అమ్మవారు కూడా పాలుపంచుకొన్నారు. అప్పుడే అది సాధ్యమయింది. అటువంటి అర్ధనారీశ్వరుడు నన్ను అనుగ్రహించుగాత – అని ఇందలి స్తుతి. (అర్ధనారీశ్వరతత్త్వ అంతరార్థాన్ని నాకు తెలిపిన మిత్రులు డా॥ వడ్డేపల్లి శ్రీనివాసరావు గారికి నా కృతజ్ఞతలు)

ఈవిధంగా వ్యాజస్తుతి సౌందర్యాన్ని ఇక చాలుబాబోయ్ అన్నంతగా పోషించారు మన బుచ్చన్నకవి. చివరి పద్యాలకు వచ్చేసరికి వ్యాజస్తుతి మందగించి, అది మధురభక్తిగా రూపాంతరం చెందింది. కొన్ని పద్యాలలో గీతాంజలి, భక్త చింతామణి శతకము (వసురాయ కవి) స్థాయి భావాలు కన్పిస్తాయి. 14, 82, 106 సంఖ్యలు గల పద్యాలలో భావకవిత్వపు జాడలు కన్పిస్తాయి. 10, 12, 13, 49, 50, 76, 81, 88, 89, 93, 97, 102, 103 సంఖ్యలు గల పద్యాలలో కవిగారి ప్రౌఢమైన శాస్త్ర పరిజ్ఞానం కన్పిస్తుంది. 17, 38, 46, 56, 63, 78, 39, 40, 41, 47, 48, 80, 83, 85, 86, 87 సంఖ్యలు గల పద్యాలలో కవియొక్క సొంతగోడు, జీవుని వేదన గోచరిస్తాయి.

ఇందలి శైలి అనర్గళ గంగా ప్రవాహము వంటిది. రచనలో దేశిపదాలు, పలుకుబడులు దండిగా తగులుతాయి. భాషలో మెత్తదనం, భావాలలో కొత్తదనం, పదబంధంలో గట్టిదనం ఈ కృతికి సహజాలంకారాలు. లావాదేవీలు (23, హంగామా (25), ఫక్తు (32), రొక్కము (33), టికాణా (34) వంటి అన్యదేశ్యాలు, గాడిద తన్నులు, భోగాపురి బొల్లిమబ్బు విధము వంటి అరుదైన పలుకుబడులు కన్పిస్తాయి. చేసుక, రణపెంకె వంటివి అక్కడక్కడ తగిలినా మంచి రుచిగల కాఫీ వంటిది ఈ శతకము.

భీమఖండములో – 'ఎల్లన్ శిష్యులఁగొంచు వత్తునా' (2+20) – అని ఒక ప్రయోగం ఉంది. ఇందలి 'ఎల్లన్‌శిష్యుల' – అన్నది చాలా చర్చకు గురయింది. బాలవ్యాకరణనియమము (సంధి–24) ప్రకారము ఇది ఎల్లశిష్యుల – అవుతుంది. ఎల్లన్ శిష్యుల – కాదు. ఎల్లశిష్యుల – అంటే గణభంగమవుతుంది. బండారు తమ్మయ్య వంటివారు శ్రీనాథుడు కన్నడ సంప్రదాయం ప్రకారం దీనిని 'ఎల్లాశిష్యుల' – అని ప్రయోగించి ఉంటాడని ఊహించారు. మరి కొందరు ఎల్లర్‌శిష్యుల – అని ప్రయోగించి ఉంటారని భావించారు. ఈ శతకంలో కూడా 'ఎల్లన్ నీవయి పోయి (105 ప)– అన్న ప్రయోగం ఒకటి ఉంది. దీనికి అనంతర వ్యాకర్తలు గతిని కల్పించారు.

ఈ గ్రంథములో నేను చేసిన ఒండు, రెండు సవరణల గుఱించి చెప్పవలసి ఉంది. 22వ పద్యంలో – 'ఈ నాకే యని కాదు, నీకయినఁగానీ నేటి కాలానఁ బూర్ణానుస్వారము ముష్టియేని కనంబన్ దాన' – అని ఉంది. 'కనంబన్ దాన' లో ఒక మాత్ర లోపించి గణభంగం జరిగింది. దానిని – 'కననంబన్దాన' అని దిద్దాను. 48వ పద్యంలో 'రేజాము' అన్న పదం నాకర్థం కాలేదు.

40వ పద్యంలో – 'నడిగోదావరి లోపలన్ బయన మట్లెన్నాళ్లు సాగించెనో' – అని ఉంది. ఇందులో యతి భంగమయింది. ఇక్కడ కవి దృష్టిలో 'న' కు – 'న్నా'కు యతి. కాని యతిస్థానంలో 'ఎ' – పడింది. ఈ ప్రమాదం ప్రాచీన కవులలో కూడా కన్పిస్తుంది.

మ. **అ**తను క్రీడ రహించుటలో చెలులకిట్టీ యానముల్ పొందుటల్
– వసుంధరా పరిణయము 3–110

కవిదృష్టిలో 'అ' కు – 'యా'కు యతి. కానీ పద్యంలో 'అ' కు – 'ట్టీ' లోని 'ఈ' కి మైత్రి జరిగింది. శశాంక విజయము పూర్వప్రతులలో –

గీ. **తు**రగములనెక్కి యుద్ధస**న్న**ద్ధులగుచు (5–16)

– అని ఉంది. ఇక్కడ కవి దృష్టిలో 'తు' కు – 'ద్ధు' కు యతి. కానీ యతి స్థానాన్ని 'న్న' – ఆక్రమించింది. ఎమెస్కో ప్రతిలో దీనిని – 'నాగములనెక్కి యుద్ధ సన్నద్ధులగుచు' – అని దిద్దారు. పద్యకవులకిది అనుభవమైన విషయమే. అందువలన పై పద్యపాదాన్ని 'పయనమెన్నాళ్లిట్లు సాగించెనో' – అని దిద్దాను. 60వ పద్యంలో ఇటువంటి యతియే ఉంది. కాని దిద్దలేదు. అచ్చుతప్పులు కారణంగా గణభంగము జరిగిన కొన్ని చోట్ల సవరణలు చేశాను. కవి ఇష్టపడి యతిస్థానంలో ప్రయోగించిన ఎఱిగించన్, ద–డ యతులు, వ్యావహారికరూపాలు, క్వార్థకీకారాలు మొదలైనవాటిని నేను దిద్దలేదు. అది పరిష్కర్త పనిగాదు.

బుచ్చి సుందరరామశాస్త్రి గారు 1895లో గుంటూరు జిల్లా బ్రాహ్మణకోడూరు గ్రామంలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి శంకరశాస్త్రి రామభక్తుడు. మంచి పౌరాణికుడు. ఆయన వద్ద బుచ్చన్నగారు భారత, భాగవతాది పురాణాలు, కావ్యాలు చదువుకొన్నారు. సంగీతం నేర్చుకొన్నారు. 1910 ప్రాంతంలో కడియంలో చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారి వద్ద శుశ్రూష చేసి మాఘము, కౌముది చదువుకొన్నారు. చెళ్లపిళ్ల దంపతులు బుచ్చన్నను ఇంటిలో పెట్టుకొని కన్నకొడుకులా ఆదరించారు. చెళ్లపిళ్ల వారి మూడవ కొడుకును ఆడిస్తూ, తనకు నచ్చినప్పుడే పాఠము చదువుతూ బుచ్చన్న కాలక్షేపం చేసేవాడు. చెళ్లపిళ్లవారు మోహనరాగంలో పద్యాన్ని ఎత్తికొనేవారు. అదే వారి శిష్యులకు, జాషువా వంటివారికి ఒరవడి అయింది. కాని బుచ్చన్నగారు నాదనామక్రియ అన్న రాగంలో

ముక్కుతో పద్యాలు ఇంపుగా పాడేవారు. అదొక తరహాలో ఆయన ఆకర్షణీయంగా పద్యం పాడుతూ ఉంటే సభ సద్దుమణిగేది. ఇతనిని గుఱించి చెళ్లపిళ్లవారు – "నాకు శిష్యుడై కూడా నా చదువు ధోరణి యితర శిష్యులతో పాటుగా నీతడనుకరించు వాడు కాదు. ఇతని చదువు ఫక్కి మిక్కిలి శ్రావ్యముగా నుండును. ఇతని కవిత్వము కేవలము కొత్తపోకడలతో రుచ్యముగా నుండును. ఒకరి త్రోవకు బొత్తిగా లేఖినిని నడుపని వాడగుటచే నీతని కవితకు గ్రంథచౌర్యదోషము లేశమును తగులదు. ఈ కవిత్వ స్వారస్యమట్టిది. తన్మయత్వము సర్వత్ర కవికి స్ఫురించు చుండును" – అని (బృందావనము పీఠిక పుట 3) అభిప్రాయపడ్డారు.

బుచ్చన్నగారు విద్వత్కవి. జాతీయవాది. సంస్కరణ భావాలు గల రచయిత. ఆయన చాటువులు, సినిమా తారల మీద వ్రాసిన పేరడీలు హాస్యరసభరితాలై ప్రసిద్ధి గాంచాయి. స్వరాజ్య సమస్యపైన, హరిజన సమస్యపైన ప్రచార గీతాలు వ్రాశారు. 'అంటరాని వారెవరో కాదు – మావెంటరాని వారే' – అన్న ఆయన ప్రచారగీతం చాలా ప్రసిద్ధికెక్కింది.

ఆయన కావ్యాలు కూడా చాలా వ్రాశారు. అందులో సతీస్మృతి (1932), మృత్యుంజయము (1945), ఉమర్‌ఖయ్యామ్ (1946), శృంగార చాటువులు (1946), శబరి (1945), పంచవటి (1948), అశోకము (1948), చిత్రకూటము (1949), కళాతపస్వి (1950) – అచ్చుపడ్డాయి. శారద, ప్రణయలీల అన్న కావ్యాలు అచ్చు కాలేదు. భారతానికి చెందిన సంజయరాయబారము, కొన్ని ఘట్టాలు వ్రాశారు కానీ అవన్నీ అచ్చుకాలేదు. రామాయణం లోని ప్రధాన కథాఘట్టాలను చిన్న చిన్న కావ్యాలుగా వ్రాసి, వాటిని రామాయణ మహాకావ్యంగా తీసికొని రావాలనుకొన్నాడు. శబరి, పంచవటి, అశోకము, చిత్రకూటము లను చిన్న చిన్న గ్రంథాలుగా ప్రచురించారు. శూర్పణఖ, ఋష్యమూకము, మిథిల మొదలైన కథాఘట్టాలను చిన్న చిన్న కావ్యాలుగా వ్రాశారు కానీ అవి అచ్చుకెక్కకముందే ఆయన గతించారు. అవన్నీ అచ్చుపడి, రామాయణ మహాకావ్యంగా వచ్చి ఉంటే తెలుగువారికి పోతన రామాయణము వ్రాయలేదే అన్న వెలితి ఉండేది కాదు.

బుచ్చన్నగారికి చిన్నవయస్సులోనే భార్యావియోగం కలిగింది. అప్పటికి ఆ దంపతులకు ముగ్గురు ఆడపిల్లలు. ఇంట్లో ముసలి తల్లి. దానికి తోడు నిత్యదారిద్ర్యము. ఇల్లాలు పోయిన బాధతో ఆయన సతీస్మృతి – అన్న కావ్యం వ్రాశాడు. ఆ పద్యాలు మొదట భారతిలో అచ్చుపడ్డాయి. అందలి – 'జ్వరతీవ్ర తీవ్రతా త్వరమాణ హృద్యంత్ర చరమనాడీ హఠాస్తంభనములు' – అన్న పద్యాన్ని చూచి మహాకవి కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు గారు – ఎవడీ సుందరరాముడు. ఇంత ప్రౌఢకవి ఇన్నాల్లు ఎక్కడ దాంకొన్నాడు' – అని ఆశ్చర్యపోయారు. ఆ తర్వాత గుంటూరు నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు

లో విశ్వనాథవారు బుచ్చన్నగారిని కాటూరి వారికి పరిచయం చేశారు. కాటూరివారి సాంగత్యము బుచ్చన్నగారి సాహిత్యాన్ని ప్రౌఢతరం చేసింది. అంతకు ముందు ప్యారడీ కవిత్వము, హాస్యపద్యాలు వ్రాసి హాస్యకవిబ్రహ్మగా ప్రసిద్ధికెక్కిన ఆయనకు కాటూరి సాంగత్యం పంచవటి, శబరి, చిత్రకూటము వంటి ప్రౌఢసాహిత్యాలను వ్రాయించింది. ఆ గౌరవంతోనే ఆయన కాటూరివారిని 'బాబుగారూ' అని పిలిచేవారు. కాటూరి వారి పరిచయం ఆయనకు కృష్ణా దర్బారులో స్థానం కల్పించింది.

కృష్ణా దర్బారు ఆధునిక భువన విజయము వంటిది. అందలి రాయలు ముట్నూరు కృష్ణారావుగారు. కృష్ణా పత్రిక కార్యాలయము జమ్ముపాకలో నిర్వహించేవారు. దర్బారీయులు దీనిని జమ్మామసీదు అని పిలిచేవారు. ఆనాటి గట్టి పండితులు, కవులు, గాయకులు, కళాకారులు చాలావరకు కృష్ణాదర్బారును దర్శించి ధన్యులైనవారే. కాటూరివారు దర్బారు శాయరు (ఆస్థానకవి). ఆయన తమ కవిత్వపు పన్నీటిజల్లులు కురిపించేవారు. కాటూరివారి వెంట సూర్యుని నీడలా బుచ్చన్నగారు కూడ దర్బారుకు వచ్చేవారు. అప్పటి ఆయన రూపాన్ని కాటూరివారు అక్షరాలలో ఇలా చిత్రించారు.

"విశాలమైన ఆ ఫాలతలము, ఎత్తయిన కనుబొమ్మలు, కొట్టవచ్చినట్లుండు ఆ ముక్కు, శరీరమునకు స్థౌల్యమాపాదించు ఆ బొజ్జయు – ఎగద్రోయ దిగజారు నెద్ది మాధవపెద్ది" అని ఆయన చెప్పుకొనినట్లే – "ఎంత లాగినను బొడ్డు క్రిందికి జారిపోవు ఆ పంచెకట్టు – అడుగో! మా సుందరరామ వామనుడు! పరధ్యానముగా ఒక్కొక్క అడుగే వేసికొనుచు నడచివచ్చు చున్నట్లే ఉన్నది. బొత్తములు లేని ఆ చొక్కా, ఎంత తుడిచిననూ ఊటలూరు ఆ పొడుము చారికలు, మడిచి చంకను బెట్టికొన్న ఆపై పంచెయు, అయ్యో! ఆ యవతారము తలచుకొనినచో నవ్వువచ్చును. మఱి సారస్వత తేజము ఉట్టిపడెడి ఆ ఫాలతలము చూచినచో ముద్దువచ్చి చేతులు మోడ్చ బుద్ధిపుట్టును" – సాహిత్యదర్శనము పుట 102.

అలా వచ్చి దర్బారులో ఒకప్రక్కన కూర్చునేవారు. ఎవరేమన్నా త్వరగా జవాబు చెప్పేవారు కాదు. ముక్కుతుడుచుకోవడమే ఆయన ముఖ్య కార్యక్రమంగా ఉండేది. ఆయనను చూడగానే అందరూ నవ్వుకొనేవారు. ఆ సందర్భంలోనే కాటూరివారి సైగతో – ఆయన తన పంచవటి, ఉమర్‌ఖయ్యామ్ కావ్యాల నుండి పద్యాలను నాదనామక్రియా రాగంలో ఎత్తుకొనేవారు. దాంతో ఆ నవ్వులు ఆగి సభ సద్దుమణిగేది. దర్బారంతా నాదనామక్రియారాగంలో తడిసి ముద్దయ్యేది. కంచు కంఠముతో ఆయన గంటలు గంటలు వినిపిస్తూ ఉంటే, ఎప్పుడు పొద్దుపోయేదో తెలిసేది కాదు. పొద్దు పోయాక, దర్బారు ముగిశాక ఇంటికి వెళుతూ ఉంటే దారిలో కూడ కాటూరివారిని వెంబస్తూ పసిపిల్లాడిలా ఆనందంగా పద్యాలు విన్పిస్తుండేవాడు. ఆ హడావుడిలో పొడుముకాయో, ముక్కు తుడుచుకొనే చేతిగుడ్డో, పై పంచో దారిలో పోగొట్టుకొనేవాడు. పద్యగానంలో అంతగా ఆయన మైమరచిపోయేవారు.

జీవితంలో ఆయన దుర్భరమైన దారిద్ర్యాన్ని అనుభవించాడు. ఈ లోకము, జీవితము అంతా ఆయనకు ఒక కలలాగా అన్పించేది. ప్రణవ మంత్రసిద్ధమైన చిత్సుఖము, కావ్యరస పరాయణత్వము – ఈ రెండే ఆయనకు సత్యంగా తోచేవి. మిగతా విషయంలో నిర్లిప్తంగా ఉండేవాడు. అందువలన కూతుళ్లు, బంధువులు ఆయనను మమకారహీనుడని, ఆయనది కపట ప్రేమ అనీ అనుకొనేవారు. ఆయన స్వభావం తెలిసినవారు మా బుచ్చన్న వట్టి వెఱ్ఱిబాగులవాడని అనుకొనేవారు.

ఆయనకు తలలో ఎప్పుడూ ఏదో ఘంటానాదము వలె విన్పిస్తూ ఉండేది. ఆ ధ్వని ఆయనకు ఎంతో సుఖాన్ని ఇస్తుండేది. దానినే 'నాలో కొన్ని దినాల నుండి ఎవడో నాగస్వరంబూదుచున్' – అని మృత్యుంజయము (103ప) లో బయటపెట్టాడు. ఆయన ప్రణవ మంత్ర పరాయణుడు. 'నావంబోలె ప్రయాణమైనది మహానంద ప్రవాహమ్ములో భావంబెక్కడికో' (107ప) అనీ, ఏరో వెన్నెల చీకటుల్ గలసినట్లీ పర్వతాగ్రాన నున్నారే. ఒక్కరిలోన ఇంకొకరు లీనంబౌచునున్నటులు, వేఱౌచున్నటు కానుపించెదరె. కానీ వారికే వారు పట్టీరే ఆది పురాణ దంపతులు కారే వారు (108 పద్యం) – అంటూ ఈ కృతిలోనే దివ్యానుభూతిని ప్రకటించారు. ప్రకృతి పురుషుల లీల నింత స్పష్టముగా దర్శించిన లోతైన చూపులు బుచ్చన్న కవివి.

బుచ్చన్నగారి పద్యాలు జగత్ప్రసిద్ధమయ్యాయి కాని ఆయనకు దక్కిన గౌరవాలు అంతంత మాత్రమే. విజయవాడలో రసజ్ఞులు ఆయనకొక గొప్ప సత్కారము చేసి, చేతికి స్వర్ణఘంటాకంకణము తొడిగారు. అర్థశాస్త్ర రహస్యాలను, ప్రకృతిశాస్త్ర విశేషాలను సూక్ష్మదృష్టితో పరిశీలించి, వాటిని హాస్యరసములో ముంచి, సులభసుందరముగా కంటిముందు నిలిపే ఆయన కవనమార్గము చెళ్లపిళ్లవారిని విస్మయపరిచేది. అందుకే ఆయన – 'తన త్రోవ తాను నిర్మించుకొనిన సుందరరామశాస్త్రి నిజముగ స్వయంవ్యక్తి' – అని ప్రశంసించారు. బందరు హిందూకాలేజీలో తన అధ్యక్షతన వర్ధిల్లిన సన్మానసభలో బుచ్చన్నకవికి "స్వయంవ్యక్తి" – అన్న బిరుదప్రదానం చేశారు. ఆ సభలో నాటి సాహిత్య దిగ్గజాలు చాలామంది పాల్గొని ఆయనను ఆశీర్వదించారు. కాటూరివారు

మ. కవితావీథుల గోడుబిళ్లలను బొంగ్రాలాడు కోడూరి మా
ధవ పెద్దింటికి బుచ్చి సుందరుడవై, త్వత్కావ్య గంగాఝరుల్
కవివైరోచన రాజ్యచక్రమొక యంగన్ జుట్టి మిన్ముట్టగా
నవురా! సుందర రామ వామన! స్వయం వ్యక్తుండ వైనావురా

అంటూ అరడజను ప్రశంసా పద్యాలను చదివి ఆశీర్వదించారు. బుచ్చన్న గారి జీవితగ్రంథంలో ఆ సభ ఒక బంగారు పుట.

ఇక ఈ **మృత్యుంజయ శతకం** – లోకంలో మృత్యుంజయముగా, మృత్యుంజయ

స్తవముగా ప్రసిద్ధికెక్కింది. మృత్యుంజయుడు అంటే మృత్యువును జయించినవాడు, శివుడు అని అర్థం. మృత్యువు నుంచి రక్షించమని – **త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనం ఉర్వారుకమివ బంధనాత్ మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్** – అని ఒక ప్రసిద్ధ మంత్రం ఉంది. మృత్యువు అంటే భౌతికంగా చనిపోవడమని స్థూలార్థం. కాని ఒక లక్ష్యము, కార్యసాధన, భక్తి, తపస్సు, చేతనత్వము లేనివారు మృతప్రాయులు. అందువలన లక్ష్యసిద్ధిని కలిగించేదే మృత్యుంజయ మంత్రం.

చేబ్రోలు చిన్మయబ్రహ్మకవి రాణ్మహేంద్రవర మార్కండేయ మృత్యుంజయా అన్న శతకం వ్రాసి మల్లంపల్లి శరభయ్య శర్మగారికి వినిపించారు. ఎవరి కవిత్వాన్ని అంతగా మెచ్చని శర్మగారు బుచ్చన్నగారి మృత్యుంజయం నుంచి – ఒక లంబోదరుడు, మెడనాగయ్యకు పద్యాలు, అందలి స్వారస్యం విన్పించి ఇలా ఉండాలి పద్యాలు – అని అన్నారు. చెళ్లపిళ్లవారు, తెన్నేటి నారాయణశర్మ, వింజమూరి లక్ష్మీనరసింహారావు, ఆదిభట్ల నారాయణదాసు వంటి విద్వాంసులు మృత్యుంజయ శతకాలు వ్రాశారు. వాటికంత ప్రసిద్ధి లేదు. బుచ్చన్నగారి మృత్యుంజయమే వాసికెక్కింది. మైత్రి భక్తికి దారితీయడం, భక్తి అమృతత్వాన్ని ప్రసాదించడం, చివరకు భక్తి దీప్తవంతమవడం అన్నవి ఒక క్రమ పరిణామంగా బుచ్చన్నగారు తీర్చిదిద్దడంతో ఈ శతకానికి కావ్యత్వం సిద్ధించింది.

శివనామం జపించి, అది విశ్వగానంగా, బ్రహ్మగానంగా వ్యాపించగా (101ప), ఆ మహానంద ప్రవాహంలో తన హృదయనావలో ప్రయాణించి, ఆదిపురాణ దంపతలను దర్శించి తన్మయుడైన బుచ్చన్నకవి 1950 ఫిబ్రవరి 6వ శివసాయుజ్యం పొందారు. ఆయన తన పాదాలకర్పించిన మృత్యుంజయాన్ని ఆ శివయ్య మాత్రం మరచిపోలేదు. విశ్రాంత భూగర్భ శాస్త్రోపన్యాసకులు, సంస్కృత మహాకావ్య వ్యాఖ్యాత, ఆర్షవాఙ్మయ కేంద్రంగా భాసిస్తున్న **శ్రీ రావి మోహనరావుగారి** రసస్ఫోరకమైన మస్తిష్కంలో – తాను తియ్యతియ్యగా తిట్టించుకొన్న ఈ స్తవంలోని ఒక అనర్ఘపద్యరత్నాన్ని జారవిడిచాడు. ఆ పద్యరత్న కాంతులలో ఆయన హృదయమందిరం దివ్యమయమయింది. దాంతో ఈ గ్రంథం సర్వాంగసుందరంగా అచ్చయి ఇప్పుడు ఆంధ్ర వాఙ్మయాన్ని శివగానమయం చేస్తున్నది. నాకు ఈ నాల్గుముక్కలు వ్రాసే భాగ్యం కల్పించిన ఆ శివయ్యకు, ఈ మోహనయ్యకు నా ఏటికోళ్లు...

దుర్ముఖ – వైశాఖ – శుద్ధత్రయోదశి
19–5–2016

ఉన్నం జ్యోతివాసు
వేములపాడు

బుచ్చన్నా!

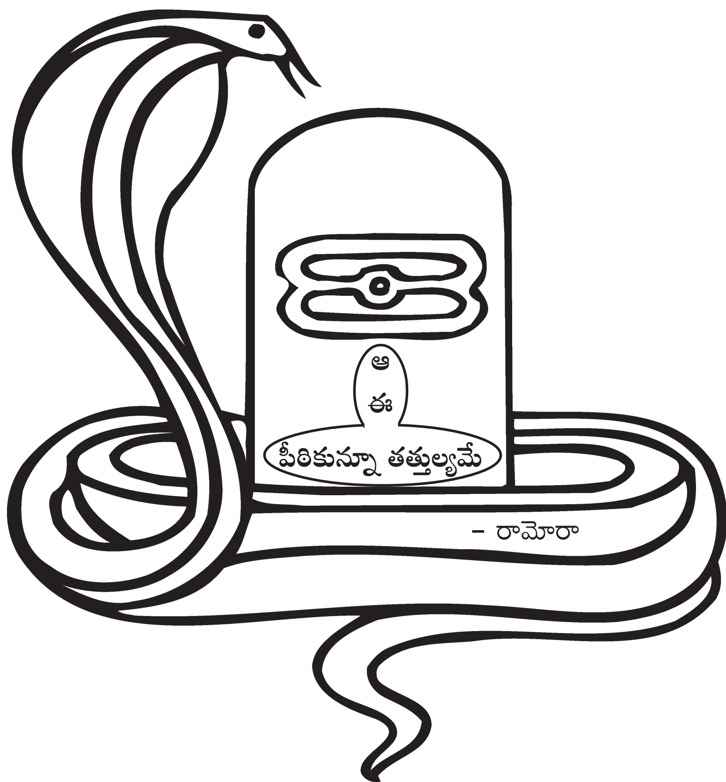
ఎంతపనిచేసావు! చిరంజీవి నమశ్శివాయ కోరికపై 'ఒక లంబోదరుడైన పుత్రకుడు' అంటూ ఆషామాషీగా ఆరంభించినదెల్లా – అగాధతలాలనూ, ఉన్నతశిఖరాలనూ అంటి, అష్టోత్తరశతంచేసి, చివరకు 'ఏరో వెన్నెలచీకటుల్ గలసినట్లీ పర్వతాగ్రాన నున్నారే!' అంటూ మమ్మెక్కడికి తీసుకెళ్లి వదిలావంటేనూ! నీ హాస్యతరంగాల అడుగున, ఇంతటి సంస్కారపరిణతీ, ఇంతటి శాంతరసగర్భమూ వున్నదనుకోలేదు. పంచవటితోనే తలమున్కలై, శబరితో కాలు నిలువద్రొక్కుకోలేకపోతున్న మాకు ఈ మృత్యుంజయముతో 'నావంబోలి ప్రయాణమైనది మహానంద ప్రవాహమ్ములో భావంబెచ్చటికో!' మా బుచ్చయ్య ఇంతటి సంస్కారవృద్ధుడైనా, నువ్వు చెప్పినట్లు 'పెద్దంజేయ మనస్కరింపదు నిన్ను.' మా యీ చనవును మన్నించవూ? 'ఆ ధావళ్యంతో కన్నులు పగిలిపోతూ' కూడా 'బాబుగారూ' అంటూ నవ్వుతూ ఎదురువచ్చే నిన్నెప్పుడు కౌగిలించుకుంటానా అని యెదురుచూచే

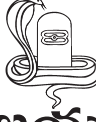
మిత్రుడు,

కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు.

10–1–46,

మచిలీపట్టణం.

ఆ
ఈ
పీఠికున్నూ తత్తుల్యమే
– రామోరా

మృత్యుంజయశతకము

శ్రీకైలాసనగాధివాస! కరుణాసింధూ! జగత్ప్రాణబం
ధూ! కల్యాణగుణావహా! సకలదుర్దోషాపహా! దేవతా
నీకాభ్యర్చితపాదపంకజ! భవానీనాథ! గంగాసనా
థా! కైవల్యమయా! చతుర్నిగమగేయా! తండ్రి! మృత్యుంజయా! 1

అకలంకా! నిజమౌళ్యలంకృతమృగాంకా! సర్వలోకైకనా
యక! పాదాశ్రితపారిజాతక! మునీంద్రారాధితా! నాదబిం
దుకళాతీత! సురాసురప్రకరపాథోజాతఖద్యోత! సా
యకితాబ్జాతదళేక్షణా! శరధితూణా! తండ్రి! మృత్యుంజయా! 2

ఓ విశ్వేశ్వర! ఓ నితాంతమధుపానోద్రిక్త మాతంగ క
న్యావీణాస్వనదత్తచిత్తనటరాజా! సుంత విన్పించుకో
లేవా మామొఱ, యొక్కమాఱయిన రాలేవా, యిటన్ మాపయి
న్నీవాత్సల్య మొకింతయున్ జిలుక లేనేలేవ, మృత్యుంజయా! 3

ఆ కైలాస నగాన నీకు నొక నృత్యంబుండినన్ జాలునో,
లోకంబెంత యపోహలోనఁ బడెనో లోలోన నిన్గూర్చి నీ
వా కర్మంబు నెఱుంగనే యెఱుఁగవా? యార్తావనత్వమ్ము చేఁ
గాకున్నన్ విడియాకొసంగి తొలగంగా రాదె? మృత్యుంజయా! 4

మెడనాగయ్యకు నొక్కటే బుసబుసల్, మేనన్ సగంబైన యా
బిడతో నీ కిఁకనెప్పుడున్ గుసగుసల్, వీక్షించి మీచంద మె
క్కడ లేనంతగ నెత్తిపై రుసరుసల్ గంగమ్మకున్, నీచెవిన్
బడుటేలాగునొ మామొఱల్ తెలియదప్పా! మాకు, మృత్యుంజయా! 5

హరియే ముగ్ధతఁజెందవచ్చును ద్వదీయాకారముం జూచి, లో
నెఱుఁగంజాలకపోవవచ్చు నిఁక బ్రహ్మేంద్రాదులే పూర్తిగా
బరమంబైన భవత్ప్రభావమును, లాభంబేమి? మమ్మెంతగాఁ
గరుణింపంగలవన్న దొక్కటె ప్రసక్తంబయ్యె! మృత్యుంజయా! 6

నీ చక్కందన మీ వెఱుంగమినొ, రానేరావె యీకాలపుం
బోచాయింపుల ముందిఁకెక్కడని యేమో జాడ లేకుంటివే,
నీ చంద్రార్ధకిరీటసంస్మరణతోనే చొక్కుచుండంగ నీ
భూచక్రంబిఁకఁ గొంకనేల విజయంబున్ జేయ మృత్యుంజయా! 7

నోటన్ బల్కగరాని పాపముల నెన్నో చేయుచున్నాఁడ, ఆ
మాటే పట్టదు నాకు, నీవయిననున్ బట్టించుకోనట్లె యీ
నాటన్ గూడను గానవత్తు, విటులే నమ్మించి చేఁజిక్కునా
డేటన్ ముంతువొ యంచు గుండె దిగులౌనే తండ్రి, మృత్యుంజయా! 8

మెదలన్ బాప మొకొక్కటే మెదడున న్మేనెల్లఁగంపించి గా
డిద తన్నుల్గద గుండెలో నెచటొ, నాడే నీవు కాదన్నచో
మొదలా జోక్యమె యుండఁబోదుగద, నీమోసమ్మె మోసమ్మురా
సొదగాఁ దేలిచివైచినావు సుధగాఁ జూపించి, మృత్యుంజయా! 9

ఈ చిత్తమ్ము గురూపదేశవిధిగా నే నిల్పఁగాఁ జాల నా
భీచక్రమ్మున, నిన్ను నేదొయొక చిద్బిందుస్వరూపమ్ముగా
నా చూపుం బఱగింపఁజాలఁ, గరుణన్ నా ప్రాణలింగమ్ముగా
నా చుట్టుం దిరుగాడు బిడ్డవయి యున్నంజాలు, మృత్యుంజయా! 10

ఎడమీకుండగఁ బైనవచ్చిపడు మా యీ పాపపంకమ్ములన్
గడుగంగాఁ దలదాల్చుకొంటివటరా గంగామహాదేవి, నీ
యెడ దాకొల్పెడి మాదు పాపముల నీ వెల్లప్డు శాంతిల్లఁజే
సెడుపొంటెన్ దరుణేందుశేఖరుఁడవై చెల్వొదె, మృత్యుంజయా! 11

సిరిగాఁ బార్వతిగా సరస్వతిగ స్వస్త్రీరాణఁ జెన్నారఁగా
హరివై సాంబశివుండవై యజుఁడవై యాద్యంతశూన్యుండవై
చిరనూత్నంబుగఁ దేజరిల్లెడి నినున్ చిజ్జ్యోతి నీనాటి యా
త్మరుచిన్ నేనొక చంద్రచూడునిగనే ధ్యానింతు, మృత్యుంజయా! 12

పరిపూర్ణంబయినట్టి నిర్గుణపరబ్రహ్మమ్ము పేరే చెవిన్
జొఱదేచిత్రమొకాని, సుంత చెవికిన్ సోకంగ నీచంద్రశే
ఖరనామమ్మొక యింతలో మనసువొంగంజొచ్చు, నొక్కొక్కవై
ఖరిగా నొక్కొకబుద్ధి వర్తిలెడునుం గాదయ్య, మృత్యుంజయా! 13

పెద్దంజేయ మనస్కరింపదు నినున్, బిడ్డన్ వలెన్ జూచుచున్
ముద్దున్ జేయుచు ముచ్చటాడుకొనుచు న్మూపందు నన్మోయుచున్
సుద్దుల్ సెప్పుచుఁ జెప్పిన న్వినుచు నిన్ జొక్కించుచుం జొక్కుచున్
బ్రొద్దుల్ పుచ్చుటలున్నఁజాలు నితరంబున్ గోర, మృత్యుంజయా! 14

ఒక బిల్వార్చనయేని వీఁడెఱుఁగునో, యొక్కొక్కటే యొంటిమీఁ
దికి నిన్నేఁడులువచ్చి యొక్క శివరాత్రింగాని వీఁడుండెనో,
మొక మేలాగునఁ జెల్లి వాఁడెఱచెడిన్ మోక్షమ్మునిమ్మంచు నే
టికి నా మ్రొక్కిన మ్రొక్కె చాలుననుకొంటేతప్ప, మృత్యుంజయా! 15

నరజన్మం బెటులిచ్చితో పశుపతీ! నాకంటెఁ బశ్వాదులున్
మెఱుఁగే యెన్నివిధాలఁజూచినను స్వామీ! ముందు చేజాఱు నీ
పొరబాటున్ సవరించుకోనయిన సద్బుద్ధిన్ బ్రసాదింప, వి
త్తెఱగౌ పాలన యిందెకాని మఱి యెందే కద్ద? మృత్యుంజయా! 16

ఏఁ బైకిన్ దెగఁ బండితుండనని పేరేకాని నాలోని కేఁ
బోఁబోవంగను జెప్ప లజ్జయయిపోవున్ నేను నా బుద్ధికే
యే బొడ్డూడనిబిడ్డనో యగుదుఁ దండ్రీ! నిక్క మీపాటిదే
నాబండారము, త్రోవ నీ విడకయున్నం గాదు, మృత్యుంజయా! 17

ఎఱుఁగన్ ని న్నవకాశమెక్కడిది ముందీ ముక్కునంబోవు నూ
పిరినే ఎంత విశేషమున్నయదియో విశ్వప్రయత్నమ్మునన్
గుఱితింపంబడునాటికే ముగియవే నూఱేఁడులుంగూడ, నే
విరమింతుం జతనమ్ము నీకునయి నీవే రావె, మృత్యుంజయా! 18

ఒక లంబోదరుఁడైన పుత్రకుఁడు మున్నున్నట్టిదే నీకుఁ జా
లక కాఁబోలును సృష్టిఁజేసితివి యీ లంబోదరుంగూడఁ, దీ
గకుఁ గాయల్ బరువౌన కాని, కుడుముల్ గల్పించి యవ్వాని కే
లొకొ యివ్వానికి నొక్కమైని యిడుముల్ మొల్పింతు, మృత్యుంజయా! 19

నవరాత్రుల్గద దేశమంతటను ఈనాఁడేని నాయింటిలో
శివరాత్రుల్ జరిగింపఁగావలెనె? నే సేవించుటా దేవినే
యవునేనీ యిటు కూటికే మొగమువాయంజేయునే? యాదిభి
క్షువువీ వాయమ యన్నపూర్ణ యెటులొక్కో సాటి, మృత్యుంజయా! 20

గజగర్భమ్ముగఁ బైకిఁగన్పడని నా కష్టాలఁ బోకార్పఁగా
నిజ మీ వొక్కఁడవే సమర్థుఁడవు కానీ యేమిలాభమ్ము, నీ
యజమానత్వము చేత నింటను 'మనుష్యాణమ్ముకే' లేదుపో
'యజమానాయకు'నైన లేక తలదుబ్బైపోయె, మృత్యుంజయా! 21

ఈ నాకే యనికాదు, నీకయినఁగానీ నేటి కాలానఁ బూ
ర్ణానుస్వారము ముష్టియేని[1] కననంబన్దాన, నన్నేటికై
పూనంజేసితివో, ప్రమాదములు దేవుండేనియుం బొందునో
నేనేమంచనుకోవలెన్ దెలుపవో నిన్గూర్చి, మృత్యుంజయా! 22

ఏదో నీకొక దేవిగాని యిఁక నేవేవో సవాలక్ష లా
వాదేవీ లయిపోయె మాకు, జరుగుంబాటెట్టు, లే కొండనో
లేదా యే గుహలోనొ పట్టకొక జోలే దాగియుండంగ, మే
మేదేవుళ్లమొ విశ్వమూర్తులమొ నీవే తెల్పు, మృత్యుంజయా! 23

కొడుకుల్ కొమ్మలు గాక వేఱెవరు లోకుల్? వీరియందెల్ల నీ
యెడ లేకుండిన క్షుత్పిపాస లస లెట్లేర్పడ్డవో? శక్తియు
క్తుఁడవై యుండుట నీవె దాకొలిపియుందో తెల్పవైతీవు, తు
మ్మెదు దీవించెడువారు మాకు నొక మేమే కామ? మృత్యుంజయా! 24

గాలిన్ మేయుచు సర్ప మాకలిని బోకార్చంగఁ, గుందేలు దా
కాలిన్నాకుచు దాహమార్చికొనఁగాఁ, గాసంత లివ్వానిలే
చాలన్లేక జనుం డిఁకేమియనుచున్ సంతోషవారాన్నిధిన్
దేలంగావలె సృష్టికెల్ల మొనగానింబోలె, మృత్యుంజయా! 25

మేమీ భూమిని పొట్టకోసమయి ఏమేన్ జేయకేతప్పునే?
ఏమీ నీకది లేకపోఁగఁ బయిగా నే పాపపుణ్యాలనో
ఈ మా నెత్తిని వేసి రుద్దుటయు మేలే? ఎందుకేర్పడ్డ హం
గామా? ఆకలియన్నదెల్ల నణచంగా రాద? మృత్యుంజయా! 26

బొక్కెండన్నము పుట్టఁబోవదు సరే, పూర్వార్జితం బేనియున్
దక్కంబోవదు ముక్కు మూసికొని పుణ్యంబంచు పాపంబటం
చిక్కాలమ్మునఁ బెట్టుకొన్నయెడ, నే దేయెత్తుఁ బైయెత్తునన్
బొక్కం ద్రోసెదువానిదే ప్రథమతాంబూలమ్ము, మృత్యుంజయా! 27

ఉండంబోవనుగాని యుర్విపయి మున్నున్నన్నినాళ్ళింకఁ బ
ట్టెండన్నమ్మున కెన్నొనోళులను గొట్టెన్ జేనెఁడౌపొట్ట జి
ట్టెండౌనాల్కన గూడఁగట్టుకొని చుట్టెన్ బాపముల్ తట్టుబం
డెం డీజన్మము నిమ్మటంచు నెవఁడేడ్చెన్ దంఁడ్రి! మృత్యుంజయా! 28

ఉండంగావలెనొక్కొ నీకొఱకె యేవో వెండిబంగారపుం
గొండల్ రెండొకఁడైన బిడ్డలకు మాకున్ బంచి యీరాదొ, యొ
క్కొండి ల్లొక్కఁడు విల్లుగాఁ గుదుర నీకున్ నిండెనే మాకు, ఈ
గుండుల్ బండ లెదానఁగొట్టితి పృథక్కుల్ మేలె? మృత్యుంజయా! 29

ఊళ్ళేయేలెనొ లేకయున్నయెడ నింకూళ్ళూళ్ళలో నీళ్ళకా
విళ్ళేమోసెనొ యేరికిన్ వలసెడిన్, విత్తమ్ము చేనున్నచో
నాళ్ళన్నింటిని గూడఁదీసికొని గండాభిల్లులున్ దాంతియా
భిల్లుల్ సైతము పిల్లులయ్యెదరు సువ్వే నేఁడు, మృత్యుంజయా! 30

అల్లాగే చననీయకే తిరిగి నీ వామాటకే రాగ ఇ
ల్లిల్లే, సున్నకు సున్నె హళ్ళికిని హళ్ళేగాదె నీ శాంబరీ
భిల్లత్వమ్మును, దాని కెచ్చటనొ నీవే దూరి యేనాడొ బి
స్మిల్లా కాగను లెక్కకా జమక యీ మేమింక, మృత్యుంజయా! 31

పల్లెత్తంగనె కళ్ళమంతపడు తుప్పర్లంచు లోనెంతువో
అల్లాకాదుర ఫక్తు రొక్కముర ఆ ‘అల్లాడి’ నిల్వంగనే
అల్లల్లాడుర అద్దియిద్దియటరా హైకోర్టతం డెంతరా!
యెల్లన్ నీవయికూడ రాలెడిది విత్తే లేదు, మృత్యుంజయా! 32

మావాడంగల పాలవాఁడునయమే మా నెందు నింకెన్నియో
గావించున్, మఱి చేతువీ వయిన నొక్కం డిన్నిరూపాలుగా
ఈ వేదీ యటు కళ్లఁజూడగలవే యేరోజు రొక్కమ్ము; నీ
దేవత్వమ్మున నేమి మృత్తికయులేదే తంఁడ్రి! మృత్యుంజయా! 33

నాకీనాటను జీవయాత్రకె టికాణాలేక నావల్లనే
లోకంబన్నది నిల్చియున్నదనుచున్ లోలోన నన్నొందునే,
నీకెట్టుల్ గుదిరెన్ జగంబఖిలమున్ నీదయ్యుఁ గానట్టులన్
నాకంటెన్ నిరుపేదగా మనెడి పంథా! తంఁడ్రి! మృత్యుంజయా! 34

నడుపంగావలె వ్యాజ్యమందు నెదొ గ్రంథం, బట్లు కాకుండినన్
నడుపంగావలె నేదొ యౌషధమునైనన్ వ్యాధి, కీ రెండు నొ
క్కడనే చొప్పడెనేనిఁ జెప్పవలెనే యెల్లప్డు పాల్ పెర్గు కా
విడు లేవేళను నేతిజుత్త లొక డబ్బేకాదు, మృత్యుంజయా! 35

ఈ మమ్మిం గనిపాఱవేయుటయెగానీ పామరత్వం బటం
చేమీ పెట్టుకొనంగవైతిగద! నీ కేలయ్య కైలాస, మీ
భూమిన్ సంతతి నింత యుంచుక సుఖంబో కష్టమో యేకమై
మేమున్ నీవును గూడి యిందె మనుటల్ మేల్గాద? మృత్యుంజయా! 36

పద్దుల్ వ్రాసి గడించుకొన్నదెదియో పద్యమ్ము లచ్చందునన్
గ్రుద్దింపంగను దెచ్చిపెట్టి యిదిగో! కూర్చుంటి, నాయొద్ద నీ
యొద్దంగూడను సర్వమంగళము, నాకో నీకొ యీమీఁద నిల్
దిద్దన్ బాధ్యత వచ్చి తేల్చుకొనరాదే తండ్రి! మృత్యుంజయా! 37

మొదలున్నట్టి యశీతివాతములలో ముఖ్యమ్ములైనట్టి వే
పదిపైనో ననుఁ బట్టిచూచియును లాభంబేమిలేకే చెవిన్
గదపాయించుక వెళ్ళిపోయినవి, యీ కాలానకున్ జాల బె
ట్టిదమై యుబ్బసమొండె ప్రాణములఁ దోడెన్ దండ్రి! మృత్యుంజయా! 38

ఏచుట్టమ్ములఁ జేరుదున్ ముదిమి రానేవచ్చె, నీవైపుగన్
నా చూపిప్పటిదాఁక పెట్టుకొని సంతానమ్మునే చూచుకో
నోచన్ దిన్నగ, నేరు చూచెదరు కాల్నొవ్వంగఁ జేనొవ్వఁగా
నీ చిత్తం బెటువచ్చునో యటులె కానీ తండ్రి! మృత్యుంజయా! 39

సుడిగుండమ్ములఁగూడఁ దప్పుకొనుచున్ చుక్కానిలేకుండ నే
నడిగోదావరి లోపలన్ [2] బయనమెన్నాళ్లిట్లు సాగించెనో
గడువంజొచ్చెను పాపికొండలును భగ్నం బేల గావింప కీ
పడవన్ నిల్పితొ, ప్రాఁతనింక నొక చేవంజేతొ, మృత్యుంజయా! 40

ఒక యాఘాతముమీఁద నొక్కటిగ నెన్నోయన్ని యీలాగుపం
పకమే, వీనికి నీవె కారణమొ నాప్రారబ్ధమే హేతువో
ఇఁక నా ప్రస్తుతజీవితాచరణమే యీయింతకున్ మూలమో
సకలజ్ఞుండవు నాకొకింత యెఱిఁగించన్ రాదె, మృత్యుంజయా! 41

పూలం బూజలొనర్చుచుందుఁగద యేప్రొద్దున్, గతించెంగదా
కాలంబెంతయొ, యొక్కపల్కయిన పల్కంబోవె నీనోటి ము
త్యా లవ్వెక్కడ రాలునో పదిలమయ్యా! యేటి నా నీటిము
త్యాలేనీ యిటు చల్లనీ తపన చల్లారంగ మృత్యుంజయా! 42

వేళన్ నీకు నివేదనంజరిపి నీవే సర్వమైనట్లుగా
లోలో భావనచేయుచుండుటె మహాలోపమ్ముగా వేదనా
జాలంబైనది యింక జాలమయినన్ జ్వాలాకృతిందాల్చెడిన్
మేలోయయ్య! యిఁకైనఁగాని మఱి నీ మేల్కొంట, మృత్యుంజయా! 43

పవళుల్ రేలును బగ్గుబగ్గుమనుచున్ బాధాసహస్రాల ఖాం
డవమట్టుల్ దహియింపఁగాఁబడుచునుండన్ నాదుడెందమ్ము, తాం
డవమా నీకట నొక్కమై డమరుక ధ్వానమ్ముతో, నీ వొకం
డవుగా కింకొక తండ్రి యెవ్వఁ డిటు చేయంగల్గు? మృత్యుంజయా! 44

ఏఁడుల్ నిండినయట్టియాతఁ డిఁక పై నెన్నాళు లిందుండురా,
నేఁడున్నిన్నయటంచు గాదుగదరా నీజాడ గుర్తింప న
ల్లాడంజొచ్చుట, 'బారెడయ్యెఁ బగలెల్లన్నేయ' నన్నట్టులై
యీడాడం బరిహాసపాత్రుఁ డయిపోయెన్ వీఁడు! మృత్యుంజయా! 45

సుకముం గష్టము నెంచిచూచుకొనురోజుల్ వోయి యేమౌదునో
ఇఁక నీ దేహమునుండి జారుకొనఁగానే కొట్టిగింజంతయన్
పిక రేపట్టి పలార్చుకాల మొకఁ డావేశించెడిన్ హస్తమ
స్తకసంయోగముచేఁ గుదిర్చి దరిఁ జేర్చన్రాద, మృత్యుంజయా! 46

ఆఘాతం బిది యెంతతీవ్రతరమో! యాత్మార్థమన్ దానికే
వ్యాఘాతంబయి నిట్టనిల్చి కవనం బానాటి కాఖాలునుం
గాఘాలున్ జదువంగఁబోయినది యీ కాసంతప్రాణాన కెం
తాఘోషన్ నెలకొల్పినాఁడ, వెపుడో యంతమ్ము, మృత్యుంజయా! 47

ఎండం గట్టగలేను దేహమును, నీవీ కంటికిం గానరా
కుండన్ బుచ్చుకొనంగలేను నొకగా నొక్కండు ప్రాణాహుతిన్
రెండున్ రెండయిపోయె, తగ్గదెదియున్ రేజాయు నీనాటికిన్
నిండుంబ్రాణము కెంతవచ్చినదిరా నీవల్ల, మృత్యుంజయా! 48

సరిలే మానవకోటి యీ వెలుపలన్ సంసారచక్రాననే
దొరలన్ లే కిటులుండ, లో నొకటిరెండున్ గావె షట్చక్రముల్
వరుసన్ బేర్చి బిగించినావుగద యబ్బా! నాగపాశాలతో
దరియింపం దరమౌనె నీకరుణచేతంగాక, మృత్యుంజయా! 49

దాహంబాఱునె నీదు నామసుధచేతన్? మంచితీర్థమ్మునే
దేహంబుండెడిదాఁకఁ ద్రాగవలయున్ దీరన్వలెగాని, 'దా
సోహం సోహ' మటన్నమాత్రన మనుష్యప్రాణికిన్ దృప్తియే
'కోహం కోహ' మటంచు నిన్నునిలవేయంబోక, మృత్యుంజయా! 50

ఫలముల్ భక్ష్యము లెన్నియుంచినను మా ప్రాణానిలంబందునే
నిలుచు న్నీమనసంచు లో నెఱుఁగకే నీకేము చేఁజూపి ని
చ్చలు భక్షించుచు సంతసించెదము నిన్ సంతృప్తినొందించిన
ట్లిల మా మానవజీవితమ్ము సకలమ్మీలాగె, మృత్యుంజయా! 51

తొడుగ ట్టీడుచుకొంచు దేహమును ఏదో పొట్టకై చూచున
క్కడికే నాతల పట్టిపోయెడిని, పైగా నూరకోలేక నీ
గొడవంగూడను గోరితెచ్చుక యిటుల్ కూరాకునైపోతి, నీ
పొడగన్పట్టనిమాత్ర నేమి మునుఁగుం బోవోయి, మృత్యుంజయా! 52

మే మిష్టంబయినట్టులన్ జెవుల తమ్మెల్ వట్టి యాడింప నీ
వేమో నిత్యమొనర్చు నృత్యమున నింకేదో విశేషంబుగా
లో మన్నించుచునుంటివేమొ యిదిపోలున్, బోలకేయున్న నీ
కామై దుర్విషమే గళాభరణ మెట్లొనయ్యా! మృత్యుంజయా! 53

లాలింపందొరఁకొన్నచో మకురుపిల్లల్సైతమున్ విందు, రే
వేళన్ నేనిటు లెంతవేఁడికొనినన్ వేంచేయ, వీకూడు నీ
నీళుల్ నాకు హితమ్ముగా వెదురుగా నీవిందు లేకుండినన్,
జాలింబెట్టఁగ నేమి నీమనసు పాషాణంబ? మృత్యుంజయా! 54

ఉమ నీకిచ్చి వివాహమున్ సలిపినారో చెప్పు మా మేనకా
హిమవత్పర్వతరాజు, లేనటననో నీవామెఁ జేపట్టి యా
యమచేతన్ సవతాలు గంగమను మోయంజేయుచున్నావు పా
పము! దేహార్ధమొసంగినట్లొసఁగి సేబాసయ్య! మృత్యుంజయా! 55

‘నడువన్ నిత్యము వేఁడికోవలయునే నా కాళులన్ నేను, నా
నడతన్ దిద్దఁగ నంతరాత్మవగుచున్ నాలోన నెల్లప్పు డుం
డెడి నిన్నేల స్మరింపఁగావలయునో నే’ నన్నదే మిక్కిలిం
గడుసుంబాఱెను, నన్ను నే నెఱుఁగు మార్గంబేమొ, మృత్యుంజయా! 56

నీవేమో త్రిజగత్ప్రభుండవనుచున్ నే నింతకాలమ్ము నీ
సేవంజేసితి, నేటికిం దెలిసివచ్చెంజుమ్ము నా సేవకే
నీవెల్లప్పుడు వేచియుందువని, నే నేకాగ్రభావాన నా
యావద్భారముమోపఁ జచ్చినటు మోయంబోవ? మృత్యుంజయా! 57

నీతోడన్ దలపట్లు పట్టుకొనుకంటెన్ నేటి యే తారతో
బాతాఖానిని బెట్టుకొన్నఁ గడచున్ బబ్బంబు లెన్నేని, నీ
చేతంబడ్డదియే మొదల్ క్రమముగా జీవచ్ఛవంబైతి, నా
వ్రాఁతన్ నే ననుకొందు నేమిటికి దూఱన్ నిన్ను, మృత్యుంజయా! 58

ఈవే సృష్టియొనర్చియున్నయెడ మ, మ్మీరూపులన్నట్టివే
రావేమో! మఱి మాకుఁగూడను గుమారస్వామియార్మోములో
యావిఘ్నేశు గజాననమ్ములో యవశ్యంబిచ్చి మానుండి యె
న్నో విడ్డూరపురూపు లేర్పడెడివేమో తండ్రి! మృత్యుంజయా! 59

నాచేతన్ నుతియింపఁగాబడుటకన్నన్ నీకు గత్యంతరం
బే చూపట్టదొ, నిన్ను లోఁ దలచుకొంటేగాని యీపొట్ట కే
దో చందమ్మున నింత పిండమిడవో, యిందేదియుంగాదు, లోఁ
దోఁచున్ నీయెడ నాకెదో సహజబంధుత్వమ్ము, మృత్యుంజయా! 60

యమదాహం బగుచుండ చుక్కయును వేయంబోక నా నాల్కపై
అమృతంపుం గలశాలఁ బట్టుకొని నీ హస్తాలఁ జూపింతు, విం
తమహానిర్దయ యొక్క దైవమునకే దక్కెం జుమీ, చూచి సా
టిమనుష్యుండెవఁడైన నోరువఁగలండే యిట్లు, మృత్యుంజయా! 61

ఆభారం బటు మోయఁగానయిన మోయంబోయెదేగాని నీ
లోభం బెట్టిదియో సుధాకలశమున్ లోకాన కీ వెంతకే
నీ భాగ్యంబటె! యట్టి వెన్నొ తిరుగన్ సృష్టించుకోఁజాలవే
ఏ భోగాపురిబొల్లిమబ్బువిధమో యీవైతె? మృత్యుంజయా! 62

ఇగ నేనొక్క కణమ్ము ముట్టనుసుమీ యీవల్ల కైలాసముం
దిగి నా యింటికి వచ్చి నాయెదుటఁ దండ్రింబోలి కన్పించి త
ల్లిగ నన్నుం దినిపించి నా పలుకు చెల్లింపన్వలెన్; గోరుకొం
డ్రుగదా బిడ్డలచేఁ బరాజయము తండ్రుల్ దేవ! మృత్యుంజయా! 63

ఆనాఁ డెవ్వరొ పిల్చినట్టులుగ నా యాలాపనన్ వచ్చియున్,
రానేరానని మోడివేసితివి తీరా కోరి నేఁడిట్టు లా
హ్వానింపన్, మఱి నీకునుం గలవె వేళావేళ లీనాదు చం
దానన్, నీదియు మాది సర్వ మొక తత్త్వంబేనె, మృత్యుంజయా! 64

బువ్వేపెట్టని కైతఁబట్టుకొని దేవుళ్ళాడఁగాలేక, నా
కెవ్వల్లన్ మఱి ప్రొద్దువోక, బదులేమీపల్కుటేలేని నిన్
రవ్వంబెట్టెద నాల్కకుం దురదతీరం దప్పు సైరింపుమీ
అవ్వంబట్టి వసంతమాడుటిదియేనా స్వామి, మృత్యుంజయా! 65

సృష్టింజేసినయట్టి నీ వెటుల నన్ శిక్షింతువో చూతు నా
కష్టమ్మున్ సుఖ మింత పట్ట కెటనో కైలాసమందుండు నీ
యిష్టమ్మున్ గనిపెట్ట బానిసనటోయీ నేను పుత్రుండ, నీ
వ్యష్టిన్ మాన్పి సమష్టికింక నిను నీడ్వంజొత్తు, మృత్యుంజయా! 66

మ్రుగ్గందు న్నినుఁ బెట్టకుండవిడువంబోనోయి! నీకోసమై
కగ్గెం జిత్త మిదెల్ల నేఁడు చెవియొగ్గంబోని నీవే శిరం
బొగ్గంగావలె నేమొకో కడకు, రావో తండ్రి నాతోడుతన్
నెగ్గంగల్గినయేనిఁ గీర్తికరమౌనే నీకు? మృత్యుంజయా! 67

పందెంబొడ్డితి వెన్కకున్ దిరుగుటన్ పల్కన్నదే లేదిఁకన్
బొందిన్ బ్రాణములుండుదన్క, గడువై పోవంగనేచూడు ము
క్కందాయాన నమశ్శివాయ యని నే గంతంబు శంఖస్థితిన్
బొందింపంగనె నీకు నక్కడను జిందుల్గావె, మృత్యుంజయా! 68

తంతుల్ లేకయు వాని నే నడుపఁ జేతంగాకయుం గాదు, సా
మంతంబూనుట నీదు మంచితనమున్ మర్యాద దక్కించ నే
ఎంతోదూరము పోవనేల ‘ఉరువే యీవంచు లే’ వన్న గ
ల్లంతున్ బెట్టినఁ జాలదే కదలు కైలాసంబె, మృత్యుంజయా! 69

చింతంజేసెడునట్టి భక్తులయెడన్ జెల్లించుకోవచ్చు, నిన్
సంతంబెట్టెడునట్టి యీ కవులతోనా నీకుఁ బంతంబులున్
గింతంబుల్, వలదయ్య వట్టి రణపెంకెన్ జెప్పుచున్నాను, అ
ల్లంతం దీరెడుకార్యమింక నొక కొండంతౌను, మృత్యుంజయా! 70

తిన్నం దంత తెగింపకున్నయెడ ఈతీరేగదా! యాతఁ డా
కన్నాదంబెఱుకంగనే కుదిరె రోగంబంతయున్ నీ, కదే
వన్నెన్ నన్నును దేకయేవిడుతువా, వాఁడే నయంబన్నదాఁ
క న్నిన్నేనియుఁ దేకయే విడుతునా? కానిమ్ము, మృత్యుంజయా! 71

నొవ్వంబల్కెడిదాఁక తెచ్చితివి, నిన్నుం బూలఁ బూజింతునే
యవ్విశ్వాస మికెట్లుమాఱెడెనొ వీరావేశముందాల్చి నే
నెవ్వేవ్వో వెడలింపఁగా వలయునే యీనోట, రావోయి! నా
కివ్వేళం గనుపింపవోయి! సకలం బీడేరు, మృత్యుంజయా! 72

ఉత్తుత్తన్దలపోతెగాని మొదలీ వుంటేకదా యున్నదే
విత్తై, మొక్కగమొల్చి, వెఱ్ఱితలలన్ వేయంగ నానాఁడు నా
చిత్తక్షేత్రమునందు ఖండపరశూ! ఛేదించి కాపాడు నీ
సత్తా నే డెటుపోయె? కానఁబడ దీషత్తైన, మృత్యుంజయా! 73

నీకున్ గేవలమైన రూపమునకంటెన్ ఛాయగానున్న యీ
లోకంబే ప్రియమంచుఁదోచెడిని మాలో మాకెటో యట్టులే
నీకన్పట్టుటెయైన నేమడిగెదో నిన్ గూర్చియా, నీదు ఛా
యాకారమ్మునుగూర్చియున్ తెలుపవయ్యా మాకు, మృత్యుంజయా! 74

నిశ్వాసమ్ము నివాతదీపమటు తానేనిల్చు సూత్రమ్ము గ్రం
థాశ్వాసమ్ములలోన లేదు, మొద లీవం చొక్కఁడున్నాఁడ వ
న్విశ్వాసమ్ముఁ గుదుర్చుకోవలయుఁగానీ వట్టి తర్కాలచే
నశ్వంబ ట్లడవిం బడందొడఁగునయ్యా బుద్ధి, మృత్యుంజయా! 75

చేయంజేయఁగ నీదు నామజపమున్ చిన్ముద్ర నేర్పడ్డ చూ
చాయన్ దోచినయట్టె యప్పటి సుఖస్వప్నమ్ము నేఁ డెంతఁగా
నాయత్తంబయినన్ లవంబయిన లభ్యంబౌటయేలేదు, తం
డ్రీ! యేదెప్పటి కెంతప్రాప్తి యిఁక నంతేకాద! మృత్యుంజయా! 76

లే వీవన్న నిరాశ లేశమయినన్ లే దా మహావ్యాధిలో,
రావో లీలగ నాటిరే కలతనిద్రన్, నిన్ను గన్పెట్టనో,
నీవీ జాగ్రదవస్థనే యిపుడు నా నేత్రానకున్ రావలెన్
భావాతీతతఁ గట్టిపెట్టి యిదె నా పంతమ్ము, మృత్యుంజయా! 77

వెఱపన్నట్టిదెపోయి చూడ మిగులన్ వేడ్కయ్యె బీభత్ససుం
దరియై మృత్యువు నాఁడు కండ్లయెదుటన్ నాట్యమ్ము సేయంగ, ఏ
నెఱసో నే ననునట్టి దప్పెటిఁగితిన్, నీవెంతలోఁ దీసి తా
యెఱుకన్ నన్ బ్రతికించినాఁడవను పేరేగాని, మృత్యుంజయా! 78

ఒకనిన్ మించిన యోధుఁడింక నొకఁడయ్యున్ జంపనేలేక చం
పుకొనంజొచ్చిరి రోషవేషముల నా మూలమ్మునంజేసి, నీ
దు కృపాలోకన మా శనిన్ గుజసమేతున్ సౌమ్యుగావించి పా
పికె పాపం బనిపించుపాతమును మప్పెంగాదె, మృత్యుంజయా! 79

ఎన్నండో సతి నన్ను బాసినను నా కేనాటికానాటికే
నిన్నన్నేడనిపించుచున్న వ్యథతో నెయ్యం బవిచ్ఛిన్నమై
యన్నెయ్యమ్మునఁగూడఁ దియ్యదనమే యంతంతకుందోఁచు ర
మ్మన్నన్ మృత్యువుసైత మిట్టులె ప్రియంబౌనేమొ, మృత్యుంజయా! 80

నా యందమ్ముల హంస యేమయిన గానన్వచ్చెనే నీకు, నె
న్నోయేండ్లయ్యెను తప్పిపోయి, యొకటెక్కో ముక్కొకాకుండఁ ద
త్కాయంబంతయుఁగూడ స్వర్ణమయమై కైలాసమందున్న య
ట్లే యూహన్ స్ఫురియించుచున్నది నిజంబే తండ్రి! మృత్యుంజయా! 81

పోనీ యేతరుమూలమందొ యొక పూవుంబోఁడి నాయందునన్
ధ్యానంబుంచి తపింపఁ జూచినటులైనన్ జ్ఞప్తికింబాఱునే,
నే నింకన్ జనుదేరలేదె యనుచున్ నీర్వెట్టునేకంట, నీ
మౌనంబే మది కాసగొల్పెడినిసుమ్మా! నాకు, మృత్యుంజయా! 82

ఏసౌఖ్యమ్మునుగాని యాస లెవిగానీ లేకె నాతోడనే
యీసర్వమ్ము ప్రపంచమున్నయటుగా నేఁ జేర నచ్చోటి, కిం
తేసూ! యీ మనుజస్వభావము విషంబేనీ విడంజాల ద
భ్యాసంబయ్యెడిదాఁకగాని నిజమయ్యా! తండ్రి! మృత్యుంజయా! 83

ఎదొ జీర్ణించినయట్టివ్యాధియయి పై నెవ్వాని చేచల్వనో
కుదురన్ సంతసమందిగూడ అది తాఁ గోల్పోయియున్నట్టులన్
వెదకన్‌జొచ్చెడిప్రాణి వీడఁగలదే విశ్వమ్ము నెన్నేఁడులో
కుదురుంజేసుకయుండి, నీవె యెపుడో కొంపొమ్ము, మృత్యుంజయా! 84

ముదిమిన్ గాయమురోతవేయుచునె వ్యామోహమ్ము గల్పించుచు
న్నది, చేదేనిఁ దినందినంగఁ గడుఁ దీయందీయనౌ రీతిగన్,
బ్రదు కెంతేనియు భారమయ్యు నిదియే బ్రహ్మాండముల్ నిల్వ నా
స్పదమేమో యనిపించుచున్నది మహాశ్చర్యమ్ము, మృత్యుంజయా! 85

వెడలింపంబడి ప్రాణ మింకనెచటో వేఱేస్వరూపమ్ముతో
నొడలిందాలిచి యుండియున్నదియొ యీయుర్విన్ మఱింగాకనీ
యెడ జీర్ణించి జితించిపోయినదొ, నాకెవ్వా రెఱింగింపఁజా
లెడివా రా సతిగూర్చి యెంతకును జాలేలేద, మృత్యుంజయా! 86

కడకీ దుగ్ధసమేత మామెకు నెఱుంగన్రాదొ, నాకేని యీ
యొడలన్ బ్రాణమటంచునుండువఱకేనో యేమొ, జన్మమ్ము లీ
బడి నెన్నయ్యెనొ యింతకున్ మునుపు, మాప్రాణాలచే నీదఁగాఁ
బడ జన్మమ్ము లికెన్ని యున్నవియొ చెప్పన్‌రాద? మృత్యుంజయా! 87

కానీ, చాయయెకాక యొక్కయెడ ఆ కన్మొక్కుతీరేనియుం
గానన్వచ్చియుఁగూడ భేదపడియెం గంఠస్వరం, బట్టులే
యీనీ సృష్టిని దేనికయ్యదియె ప్రత్యేకత్వముంజెందు నే
ప్రాణిప్రాణియుఁ, జిత్ర మెంతటి ప్రభావంబయ్య మృత్యుంజయా! 88

ఒడలిం గాలిచివేయ భస్మమయి యెందో యెందునో చేరు కై
వడి జీవాణువులేని దేహ మిది పోవన్ జన్మ మున్నప్పుడుం
డెడి కర్మానుగుణమ్ముగాఁ జనెడినో నీపన్పుచే నెక్కడె
క్కడికో సృష్టికి నిత్యనూతనత ఆకల్పింప, మృత్యుంజయా! 89

బొందిన్ దోడ్కొనిపోక ప్రాణమునె కొంపో లాభమేముండునో
యిందీ భూమిని ప్రాణవాయు వెటులో యీ మేముజీవింప మా
యందుం గల్గినయట్టి ప్రాణమును నీ కట్లేమొ భావింప, ము
న్మందీ హింసయటంచు నీయెడనె యుద్భూతమ్మొ! మృత్యుంజయా! 90

ఒక నిత్యున్ సృజియింపలేవయితి నిత్యుండన్న పేరున్నయం
దుకు, నీకీ యిహలక్షణం బెఱుఁగరాదో? కీటకంబేని కీ
టకమున్ స ృష్టియొనర్పఁగాఁ గలిగియుండంగావలెన్, బాల్యపా
లకసంబంధము శక్తిచాలకెటు నిల్వంజాలు, మృత్యుంజయా! 91

నీ వాలాగున శాశ్వతుండ వగుచున్ నీవల్ల జన్మించు మా
కే వల్లన్ ఘటియిల్లుచున్నవొకదా! యీచావు లీపుట్టుకల్
మావల్లన్ జనియించువారల కిఁకన్ మావైఖరుల్ రాఁగ నే
లా వర్తింపదొ నీదు మాదునెడ నీయంశమ్ము, మృత్యుంజయా! 92

గతకర్మానుభవమ్ము దీఱగనె యీకాయమ్ము తప్పించి ప్ర
స్తుతకర్మానుభవమ్ముకోసము మఱేదో కాయమున్ జూతువో
ప్రతిప్రాణమ్ము ప్రపంచవాసనలు దీఱన్ బైనిఁ కేనాడొ నీ
గతమై లీనతనొందునేమొ పరమాకాశాన? మృత్యుంజయా! 93

ఒక యుచ్ఛ్వాసముతోనె ప్రాణములనెన్నో మాటికిన్ నీవులో
నికిగొంచున్ భువికన్నిటిన్ విడుతువా నిశ్వాసరూపమ్ముగా
నకలంకా! విషవాయువుల్గొనుచు మాయందుండి వ ృక్షమ్ము లె
ట్లిక మాకిచ్చునొ శుద్ధవాయువుల నీ విట్లేన? మృత్యుంజయా! 94

చూడంజూడ మహాశ్మశాన మనిపించున్ నాకు నీలోక, మిం
దేడన్ గాలిడఁబోవ నేరిపయినో యే వేయుచున్నట్టులే
లో దక్కయ్యెడిం గాని నీమహిమ యాలోనే నివారించి, నీ
క్రీడారంగ మటన్నమాట స్మ ృతికిం గీలించు, మృత్యుంజయా! 95

ఆభూతమ్ములతోనె యున్నయెడఁ గాదన్నారె యేరైన? నీ
వీ భూమిన్ బరపంజిసంతతిని నేఁ డీఁదంగఁబోనందువే
నీభారమ్ము వహింప నింక నెవఁడో నీయబ్బయున్నట్టులన్
లాభంబేమియు లేఁదికన్ దిగుము కైలాసమ్ము, మృత్యుంజయా! 96

పోమో, రామొ యిహమ్మునం దిరిగి రాఁబోకుండఁ గొంపోదువే?
యీ మమ్మందఱ నెత్తిఁబెట్టికొని యూరేగంగ నెంతున్నదో
యేమో, ఆపరలోకమున్ బెరుగునో యీవిచ్చు నాజ్ఞావిధిన్
మామా ప్రాణులతోడి పాటుగనె మర్మంబేమొ? మృత్యుంజయా! 97

ఒక కన్‌గ్రుడ్డుననున్న నీలిమను సూర్యున్ జంద్రు సర్వప్రపం
చకమున్ రేపగలొక్కమైఁ బ్రతిఫలింపం జేయుదేకాక త
త్సకలక్రీడ యనంతిపం డొలిచిచేతంబెట్టుచున్నట్లు దృ
ష్టికినిం దెత్తువు భక్తకోటి కొకఁడడ్డే నీకు, మృత్యుంజయా! 98

నిలువన్ బ్రార్థనచేయుచుండినకొలందిన్ సౌఖ్యమే కష్టమై
తొలగింపంగ యతింపకున్న కొలఁదిన్ దుఃఖమ్మె సౌఖ్యమ్ము కాఁ
గలదేమోకద! యెందుకేర్పడిన తర్కంబుల్ వితర్కంబు, లీ
యిలనే స్వర్గమొనర్చు స్పర్శమణివై యీవుండ, మృత్యుంజయా! 99

ఇహమందున్ బరమందు నొక్కగతిగా నిష్టమ్ముగల్పించుచున్
బహుళార్తిన్ దొలగించివైచినది నీ పంచాక్షరీమంత్ర, మా
మహనీయంబగు స్పర్శవేధి యనుచున్ మాకుండినన్ జాలుఁ బ్ర
త్యహముం బాయక, యేది యింక నిను గోరంబోము, మృత్యుంజయా! 100

నీనామమ్ము జపమ్మొనర్చినకొలందిన్ విశ్వగానమ్ముగా
నానాటన్ బరిణామ మొంది యటుపైనన్ బ్రహ్మగానమ్ముగా
రానున్ రాను ధ్వనించి లోన నిపు డుట్టిట్లాఁగు, నింకెందునన్
లీనంబౌటకొ! తృప్తియాత్మకెటులున్ లేదయ్య, మృత్యుంజయా! 101

ఆ కన్పట్టిన ధ్యానముద్ర భవదీయాలోకనావాప్తిచే
నీ కన్గప్పెడి యోగనిద్రయయి తంద్రీ! చిత్త మీనాటికిన్
లోకం బేదొ యికొక్కలోకమయినట్లున్ బొందికైలాసమై
వైకుంఠం బరచేతనున్నయటులన్ వర్తించు, మృత్యుంజయా! 102

నాలోఁ గొన్నిదినాలనుండి యెవఁడో నాగస్వరం బూదుచున్
మూలాధారమునే కదల్చెడిని, తన్మూలమ్మునంజేసి కాఁ
బోలున్ శ్వాసయె యాడఁగాఁదొడఁగునెప్డున్ దేవతాసర్పమై
పోలంజూడఁగ నీవె యిందుకు గతంబో యేమొ, మృత్యుంజయా! 103

పలుబాముల్ పడుకారణమ్మునన౸, నీపై నొక్కటే ధ్యాసనో,
చలనంబన్నదెపోయి స్థాణువుగ నీ చందాన నిల్చెన్ మన
శ్శిల, స్థాణుండ విఁ కావహింపుము ప్రతిష్ఠింపంగ నీపేరునన్
గలుగంబోవునొయేమొ పూజలు పురస్కారాలు, మృత్యుంజయా! 104

ఎల్లన్ నీవయిపోయి, నీవు తలపై ఏచిన్నిపువ్వట్లొ జా
బిల్లిన్ దాలిచియుండ, వెన్నెలలుగా విశ్వాన నీకాంతులే
వెల్లింగొల్పెడునట్టు లున్నయవి, యీ వేళావిశేషమ్ముచే
వెళ్ళంబుచ్చుకు నింక, దీని మనసే వేఱయ్యె, మృత్యుంజయా! 105

లోకమ్మందునఁగాక వెన్నెలలు లోలోఁ గాయునట్లుండె, న
య్యాకాశమ్మున నున్నజాబిలియు, నాయందున్న డెందమ్ము ని
ట్లేకాకారత నొంద నేమికతమో! యీ యాత్మసంబంధమున్
నీకారుణ్యముచేత నేర్పడుటగానే తోఁచు, మృత్యుంజయా! 106

నావంబోలి ప్రయాణమైనది మహానందప్రవాహమ్ములో
భావం బెచ్చటికో, కను ల్పగిలిపోవంజొచ్చు ధావళ్యమే!
లావణ్యం బతిగణ్యమే! యెటులు కైలాసమ్మొకో బొందినే!
కైవల్యంబొకొ జీవముండఁగనె! నిక్కమ్మొక్కొ, మృత్యుంజయా! 107

ఏరో వెన్నెల చీఁకటు ల్గలసిన ట్లీపర్వతాగ్రాన ను
న్నారే! యొక్కరిలోన నింకొకరు లీనంబౌచు నున్నట్టులున్
వేఱౌచున్నటు కానుపించెదరె! కానీ, వారికే వారు ప
ట్టీరే! యాదిపురాణదంపతులు కారే వారు! మృత్యుంజయా! 108

---

1. కనంబన్ దాన – పూర్వముద్రణము

2. బయనమట్లెన్నాళ్లు – పూర్వముద్రణము

శ్రీః